

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

Закон України «Про Національну поліцію»

Науково-практичний коментар

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, доцента
В. В. Сокурєнка*

Харків
2016

УДК 351.74(094.5)(477)
ББК 67.9(4УКР)301.163.1-32
3-19

Авторський колектив:

О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно, О. Ю. Салманова, С. Є. Абламський,
О. О. Бондаренко, І. В. Бригадир, К. Л. Бугайчук, Д. В. Галкін, Є. О. Гладкова,
Г. І. Глобенко, І. Б. Гончаренко, В. В. Гончарук, М. В. Джафарова,
О. В. Джафарова, М. В. Завальний, В. О. Іванцов, О. В. Ільїна, І. Д. Казанчук,
М. О. Качинська, О. Ю. Кісіль, К. В. Коваленко, Н. В. Коломоєць, А. С. Колотік,
Т. М. Малиновська, Ю. О. Михайлова, О. О. Небрат, В. О. Невядовський,
О. В. Пабат, О. О. Панова, Є. Ю. Подорожній, Н. О. Прібиткова, В. Б. Пчелін,
С. А. Резанов, Г. В. Рось, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Т. І. Чавікіна,
О. Ю. Чапала, О. В. Черноус, С. О. Шатрава, В. П. Яценко

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України,
заслужений юрист України *О. М. Бандурка*;
доктор юридичних наук, професор *О. М. Головка*;
доктор юридичних наук, професор *О. М. Музичук*

*Рекомендовано Вченою радою Харківського національного
університету внутрішніх справ (протокол № 2 від 23.02.2016)*

Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. /
3-19 МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра
юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник,
О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка]. – Харків, 2016. – 408 с.
ISBN 978-966-610-225-9

Науково-практичний коментар, підготовлений фахівцями Харківського
національного університету внутрішніх справ, містить повний текст закону
України «Про Національну поліцію» станом на 1 серпня 2016 року та комен-
тарі до нього.

УДК 351.74(094.5)(477)
ББК 67.9(4УКР)301.163.1-32

ISBN 978-966-610-225-9

© Авторський колектив, 2016
© Сокурєнка В. В., загальна редакція, передмова
© Харківський національний
університет внутрішніх справ, 2016

ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ АВТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КОМЕНТАРІЮ

Науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. **Бугайчук К. Л.**, канд. юрид. наук, доц., завідувач НДП (ст. 1, п. 8–10 розд. XI)
2. **Федосова О. В.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., провід. наук. співроб. НДП (п. 1–7 розд. XI)
3. **Гончаренко І. Б.**, канд. юрид. наук, провід. наук. співроб. НДП (ст. 10–12)
4. **Михайлова Ю. О.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., ст. наук. співроб. НДП (ст. 7–9)
5. **Малиновська Т. М.**, канд. юрид. наук, доц., ст. наук. співроб. НДП (п. 11–13 розд. XI)
6. **Гладкова Є. О.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб. НДП (ст. 2, 3)
7. **Прібиткова Н. О.**, наук. співроб. НДП (ст. 4–6)
8. **Святокум І. О.**, наук. співроб. НДП (п. 1–7 розд. XI)

Кафедра адміністративної діяльності ОВС факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. **Безпалова О. І.**, д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри (ст. 86, 87)
2. **Джафарова О. В.**, д-р юрид. наук, проф., проф. кафедри (ст. 29–31, 39)
3. **Шатрава С. О.**, канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 36–38, 40)
4. **Казанчук І. Д.**, канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 41–44)
5. **Іванцов В. О.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 32–35)
6. **Резанов С. А.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 45)
7. **Панова О. О.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 46)
8. **Качинська М. О.**, канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 88–90)

Кафедра адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. **Салманова О. Ю.**, канд. юрид. наук, проф., завідувач кафедри (ст. 13, 23)
2. **Небрат О. О.**, канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 18, 19)
3. **Подорожній Є. Ю.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., доц. кафедри (ст. 16, 22)
4. **Джафарова М. В.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 17, 21)
5. **Яценко В. П.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 20)
6. **Завальний М. В.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., доц. кафедри (ст. 23, 24)
7. **Невядовський В. О.**, канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 26, 27)
8. **Чапала О. Ю.**, канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 15)

Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію

1. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

2. Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.

1. З метою забезпечення публічного порядку і безпеки за різних надзвичайних обставин поліцейські наділені повноваженнями щодо застосування превентивних поліцейських заходів такого характеру:

- залишення певного місця на певний строк;
- заборони чи обмеження особам доступу до певної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей або для збереження та фіксації слідів правопорушення;
- обмеження або заборона руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій та інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя й здоров'я людей.

На практиці такий превентивний поліцейський захід, як обмеження особам доступу до певної території, найчастіше застосовують працівники уповноваженого підрозділу Національної поліції, що забезпечує безпеку дорожнього руху, хоча його використовують також дільничні офіцери поліції та патрульна поліція.

Метою цього заходу є забезпечення публічного порядку і безпеки, охорони життя та здоров'я людей у випадках утечі з-під варти й затримання злочинців, аварій на ділянках шляхів та інших надзвичайних обставин, які загрожують життю і здоров'ю людей (землетруси, повені, спалахи епідемій та епізоотій тощо), а також проведення масових заходів – демонстрацій, змагань, мітингів і т. ін.

Сутність превентивних поліцейських заходів у разі обмеження або заборони доступу полягає в тому, що громадяни незалежно від їх волі та бажання не можуть потрапити на окремі ділянки місцевості чи об'єкти, а спроби проникнути на них розцінюються як правопорушення, що може тягти застосування інших заходів примусу.

Рішення про застосування цього заходу ухвалюють, як правило, відповідні керівники територіальних органів поліції. Проте в ситуаціях, в яких зволікання є недопустимим (виявлення небезпечних предметів, слідів злочину тощо), заборонити доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти може будь-який поліцейський.

2. З метою забезпечення публічної безпеки поліцейські мають також право обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг.

Причинами цих обмежень і заборон можуть бути будь-які надзвичайні ситуації: ремонт шляхів, прокладання водопроводу, газової мережі, трубопроводу, електричних і телефонних кабелів, аварійний стан, пожежі, стихійні лиха, демонстрації, мітинги, змагання, масові походи тощо.

У зв'язку з тим, що запровадження тих чи інших обмежень та заборон ускладнює свободу пересування й створює певні труднощі та незручності, поліцейські зобов'язані передбачити можливість пропущення громадян, які проживають або працюють у районі (зоні) застосування поліцейського превентивного заходу. Дуже важливе профілактичне значення має зазначений захід у випадку стихійного лиха (пожежі, повені, землетрусу тощо). У цих випадках припинення (обмеження) руху – дієвий засіб забезпечення особистої та майнової безпеки громадян.

Припинення або обмеження руху скасовується відразу ж, коли в ньому міне потреба.

Про запровадження режиму обмеження дорожнього руху працівники уповноваженого підрозділу Національної поліції, що забезпечує безпеку дорожнього руху, в усіх випадках мають своєчасно оповістити населення й органи, покликані забезпечувати нормальний режим дорожнього руху. Обмеження руху транспорту і пішоходів у зв'язку з тим, що зміна звичайного режиму руху зачіпає інтереси значної кількості населення, особливо у великих містах та промислових центрах, не може запроваджуватись свавільно, а має підкорятися суворому порядку. Для цього уповноважений підрозділ Національної поліції, що забезпечує безпеку дорожнього руху, повинен ретельно вивчити специфіку руху транспорту і пішоходів на конкретній ділянці вулиці чи автомобільного шляху, довести до відома інформацію місцевої державної адміністрації або виконавчого комітету відповідної місцевої ради про необхідність зміни режиму руху.

Слідчий поліції може тимчасово обмежити або заборонити рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону (ст. 208 КПК України), під час аварій у разі виїзду та огляду місця дорожньо-транспортної пригоди, проведенні слідчого експерименту та інших слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а також інших надзвичайних ситуацій, пов'язаних із вчиненням кримінальних правопорушень, якщо це необхідно для забезпечення безпеки і громадського порядку, охорони життя і здоров'я людей та питань життєзабезпечення. У цій частині передбачаються як підстави, так і умови обмеження або заборони руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг.

Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю

1. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.

2. Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

3. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.

4. Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

5. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.

6. Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.

1. Згідно зі ст. 260 КУпАП у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, відповідно до ст. 262 КУпАП може здійснюватися Національною поліцією в разі вчинення дрібного хуліганства, вчинення насильства в сім'ї, порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, у разі поширення неправдивих чуток, вчинення злісної непокори законному розпорядженню чи вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також військовослужбовця чи їх образи, публічних закликів до невиконання вимог поліцейського, в разі прояву неповаги до суду, незаконного доступу до інформації в автоматизованих системах, порушення правил про валютні операції, правил обігу наркотичних засобів або психотропних речовин, незаконного продажу товарів або інших предметів, дрібної спекуляції, торгівлі з рук у невстановлених місцях, у разі розпивання спиртних напоїв у громадських місцях чи появи у громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, тощо.

Згідно з ч. 1 ст. 207 КПК України виділяють кілька видів затримання: за ухвалою суду або слідчого судді та без ухвали слідчого судді. Ухвала слідчого судді чи суду – це процесуальний документ (рішення про затримання особи), в якому зазначаються відомості щодо особи, яку необхідно затримати, і підстави затримання. Співробітники поліції мають право без ухвали слідчого судді затримати особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, за яке може бути призначене покарання у вигляді позбавлення волі, у випадках:

- коли особа безпосередньо вчиняє злочин;
- якщо така особа з прямим умислом скоїла діяння, спрямоване на вчинення злочину, однак не довела його до кінця з причин, що не залежали від її волі;
- коли безпосередньо після вчинення злочину потерпілий або очевидці прямо вказують на особу, яка скоїла цей злочин;
- якщо на тілі чи одязі особи містяться будь-які ознаки, які вказують на те, що це суспільно небезпечно винне діяння було вчинене саме цією особою;
- якщо сукупність ознак на місці події підтверджують причетність цієї особи до вчиненого нею злочину.

Для ухвалення рішення про затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, поряд із зазначеними в законі підставами потрібен відповідний мотив, яким у цьому випадку може бути необхідність перешкодити особі сховатись від правоохоронних органів або виключити можливість продовження злочинної діяльності. Наприклад, будь-які ознаки на тілі чи одязі особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, закон відносить до підстав затримання. Із цього випливає, що такі ознаки підлягають фіксації в протоколі затримання, а їх виявлення, вивчення та закріплення є невід'ємним елементом цієї процесуальної дії. Тому з метою забезпечення безпеки оточуючих громадян особа, яка здійснює затримання, може проводити огляд одягу затриманого та предметів, що знаходяться при ньому, а також вилучати знайдену холодну та вогнепальну зброю, речовини та предмети, заборонені законом в обігу, тощо.

2. Особа вважається затриманою з моменту, коли вона силою або внаслідок підкорення наказу змушена залишатися поряд зі співробітником поліції чи в приміщенні, визначеному працівником поліції. Отже, у разі вчинення громадянином України, іноземцем або особою без громадянства кримінального правопорушення або замаху на його вчинення, під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні, або у разі, якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, потерпілий або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа вчинила злочин, співробітник поліції може здійснити затримання, під час якого вживаються негайні заходи з припинення протиправних дій підозрюваного, що в подальшому супроводжується тимчасовим обмеженням його волі та унеможливленням вчиняти будь-які дії, спрямовані на заподіяння шкоди інтересам суспільства.

У будь-якому випадку працівник поліції або залишається на місці події разом із затриманою особою, або самостійно доставляє її до відповідного правоохоронного органу. У такому разі затримання особи визначається з того моменту, коли особа була фактично затримана працівником поліції на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення і вимушена залишатися поряд із працівником правоохоронного органу, який із застосуванням заходів фізичного впливу чи спеціальних засобів або без такого утримує її на місці події. Наприклад, працівник поліції у громадському місці затримав грабіжника, який щойно вчинив злочин, при цьому утримує його до прибуття слідчо-оперативної групи. У цьому випадку особа вважається затриманою з моменту її фізичного утримання працівником поліції з метою унеможливлення її подальшого пересування та продовження протиправної діяльності.

Згідно зі ст. 263 КУпАП адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більше трьох годин.

Осіб, які незаконно перетнули або зробили спробу незаконно перетнути державний кордон України, порушили порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, прикордонний режим, режим у пунктах пропуску через державний кордон України або режимні правила в контрольних пунктах в'їзду – виїзду, вчинили злісну непокору законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця, працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також іноземців та осіб без громадянства, які порушили правила перебування в Україні або транзитного проїзду через територію України, може бути затримано на строк до 3 годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи та з'ясування обставин правопорушення – до 3 діб із повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання.

Особи, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, можуть затримуватись на строк до трьох годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних

речовин та їх дослідження – до 3 діб із повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання.

Із метою складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, порушника може бути доставлено до штабу громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи громадського пункту з охорони громадського порядку поліцейським. Однак перебування доставленої особи у штабі громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи в громадському пункті з охорони громадського порядку або приміщенні виконавчого органу сільської, селищної ради не може тривати довше 1 години, якщо не встановлено інше.

3. Відповідно до ч. 2 ст. 261 КУпАП про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, треба негайно повідомити її родичів, а на її прохання – також власника відповідного підприємства, установи, організації або уповноваженому ним органу.

Про це в протоколі про адміністративне затримання робиться відповідний запис, де зазначаються число, місяць, рік та час, кого повідомлено і в який спосіб.

За неможливості поінформувати родичів та в разі відмови затриманої особи надати інформацію для їх повідомлення про це робиться відповідний запис затриманою особою та посадовою особою, яка склала протокол про адміністративне затримання, із зазначенням поважних причин.

Про затримання неповнолітнього обов'язково повідомляють його батьків або осіб, які їх заміняють. У протоколі про адміністративне затримання зазначаються час, дата повідомлення, кого повідомлено і в який спосіб.

У випадку погіршення стану здоров'я особи, яку обмежили в пересуванні, або з метою фіксації будь-яких тілесних ушкоджень цій особі слід надати невідкладну медичну допомогу. У такому випадку поліцейський повинен викликати медичного працівника.

Згідно із законодавством про охорону здоров'я лікувальною діяльністю можуть займатись особи, які мають відповідну спеціальну освіту й відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам. Отже, особами, які мають належну медичну освіту, є ті, які отримали у встановленому порядку один із таких документів:

- диплом про медичну освіту, виданий державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації або прирівняними до них;
- свідоцтво (довідку) про підвищення кваліфікації за останні п'ять років, видане державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації, науковими закладами, закладами підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів або прирівняними до них;
- свідоцтво про присвоєння (підвищення) відповідної кваліфікаційної категорії;
- сертифікат про присвоєння звання лікаря-спеціаліста;
- атестаційно-експертний висновок Української асоціації народної медицини.

Особи, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн, допускаються до професійної діяльності, в тому числі на підприємницьких засадах, після перевірки їх кваліфікації.

До осіб, які мають належну медичну освіту, відповідно до законодавства про охорону здоров'я прирівнюються особи без спеціальної освіти, які здійснюють діяльність у галузі народної і нетрадиційної медицини, але тільки за сукупності таких умов: 1) володіння певним обсягом професійних знань та вмінь у галузі народної та нетрадиційної медицини, що засвідчується свідоцтвом, атестатом, дипломом або іншим документом, виданим МОЗ України чи Українською асоціацією народної медицини); 2) отримання дозволу на таку діяльність в установленому порядку; 3) здійснення її під контролем лікаря.

Право лікарювати у межах, визначених законодавством про охорону здоров'я, мають такі представники медичного персоналу, як лікар, фельдшер, акушер і медична сестра. Медичною практикою дозволяється займатись лише за спеціальністю, визначеною в сертифікаті або посвідченні про спеціалізацію, за переліками відповідних медичних спеціальностей, які затверджуються МОЗ. Якщо особи бажають застосувати методи, не передбачені кваліфікаційними вимогами певної спеціальності, але дозволені у медичній практиці для лікарів або середнього медичного персоналу, до документів, які подаються для отримання ліцензії на зайняття медичною практикою, додаються посвідчення про опанування такими методами в закладах, яким надано право видавати посвідчення до диплома певної спеціальності державного зразка.

4. Речі і документи, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей, вилучаються поліцейськими. Вилучені речі й документи зберігаються до розгляду справи про адміністративне правопорушення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України за погодженням із Державною судовою адміністрацією України, а після розгляду справи залежно від результатів її розгляду їх у встановленому порядку конфіскують, повертають володільцеві або знищують, а в разі оплатного вилучення речей – реалізують.

У разі вчинення порушень, передбачених ст. 174, 190–195-4 КУпАП, поліцейський, а у разі вчинення правопорушень, передбачених ст. 191, 195 КУпАП також посадова особа прикордонної служби мають право вилучити нагородну, вогнепальну мисливську чи пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра із швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду та холодну зброю, бойові припаси і спеціальні засоби самооборони.

За наявності підстав вважати, що водієм вчинено порушення, передбачені ч. 1, 2, 3, 4, 6 і 7 ст. 121, ч. 3 ст. 122 (стосовно порушення правил зупинки, стоянки, що створюють перешкоди дорожньому руху або загрозу безпеці руху), ст. 122-5, 124, 126, ч. 1, 2, 3 і 4 ст. 130, ст. 132-1, 206-1 КУпАП, працівник уповноваженого підрозділу, що забезпечує безпеку дорожнього руху, тимчасово затримує транспортний засіб шляхом блокування або доставляє його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку, що дозволяється виключно у випадку, якщо розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху, в тому числі за допомогою спеціального автомобіля – евакуатора. Про тимчасове затримання робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення.

Після тимчасового затримання транспортного засобу працівник відповідного уповноваженого підрозділу Національної поліції зобов'язаний надати особі можливість повідомити про тимчасове затримання транспортного засобу та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором і вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації, а також забороняє експлуатацію транспортного засобу до усунення несправностей, виявлених у процесі його огляду, або до демонтажу спеціальних світлових чи звукових сигнальних пристроїв.

Транспортний засіб може тимчасово затримуватись на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше 3 діб із моменту такого затримання. Після закінчення 3-денного строку тимчасового затримання транспортного засобу особа має право звернутися за отриманням тимчасово затриманого транспортного засобу. Таке звернення особи є обов'язковим для його виконання незалежно від стадії вирішення справи про адміністративне правопорушення.

Тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу слідчий поліції має право шляхом тимчасового вилучення певної речі або транспортного засобу. Відповідно до ст. 168 КПК України такий захід застосовується у разі затримання особи в порядку, передбаченому ст. 207, 208 КПК України.

Під час передання тимчасово вилученого майна складається протокол, у якому вказується, хто передав і яка уповноважена службова особа прийняла майно, із зазначенням його назви, кількості, міри, ваги, матеріалу, з якого воно виготовлено, та індивідуальних ознак.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом накладення арешту на майно відповідно до ст. 170–175 КПК України.

Арешт майна – це один із заходів забезпечення кримінального провадження, суть якого полягає в тимчасовому позбавленні підозрюваного або осіб, які на підставі закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчужувати певне їхнє майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його. Згідно зі ст. 368 КПК України арешт майна має тимчасовий характер, оскільки остаточне рішення про те, що слід учинити з арештованим майном буде вирішено судом під час ухвалення вироку.

5. Про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи поліцейський письмово повідомляє свого безпосереднього керівника, про що складає рапорт, в якому повинен вказати підстави обмеження фактичного володіння річчю, анкетні дані особи, обмеженої у фактичному володінні річчю, й опис вилучених речей.

У випадку здійснення обмеження фактичного володіння річчю слідчим складається протокол, який відповідно до ст. 104, 168 КПК України складається зі вступної, описової та заключної частин. Вступна частина повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (її прізвище, ім'я, по батькові, займана посада); усіх осіб, які були присутні під час проведення процесуальної дії (їх прізвища, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у

процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації; характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, що застосовуються під час проведення процесуальної дії, та порядок їх використання. В описовій частині протоколу вказуються відомості про послідовність дій, отримані в результаті процесуальної дії речі, документи, гроші тощо. У заключній частині протоколу містяться відомості про тимчасово вилучені речі, документи, гроші тощо, спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу, зауваження та доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися з його текстом. Зауваження та доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Копія протоколу обов'язково вручається особі, яку обмежили у фактичному володінні річчю.

6. Відповідно до ст. 169 КПК України тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено:

- за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним;
- за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна;
- у випадках, передбачених ч. 5 ст. 171, ч. 6 ст. 173 КПК України;
- у разі скасування арешту.

Прокурор уповноважений винести постанову про визнання безпідставним тимчасового вилучення майна, коли немає достатніх підстав вважати, що вилучені речі, документи або гроші були підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та/або зберегли на собі його сліди, були надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення, є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом, були набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них спрямовані на його вчинення або навпаки.

У разі винесення слідчим суддею чи судом ухвали про відмову в задоволенні погодженого з прокурором, клопотання прокурора чи слідчого поліції про арешт майна, тимчасово вилучене майно також повертається особі, в якої його вилучили. Таке рішення ухвалюється у разі, якщо немає достатніх підстав вважати, що речі, які є майном підозрюваного чи обвинуваченого, не відповідають критеріям, зазначеним вище.

Особливими випадками повернення тимчасово вилученого майна особі, в якої воно було вилучено, є ситуації, пов'язані з порушеннями встановлених КПК України строків, а саме:

- якщо клопотання слідчого чи прокурора про арешт тимчасово вилученого майна було подано до суду пізніше наступного робочого дня після вилучення майна – негайно (абз. 1 ч. 5 ст. 171);

– якщо клопотання про арешт майна тимчасово вилучено надійшло до суду після закінчення 48 годин з моменту його вилучення – негайно (абз. 2 ч. 5 ст. 171);

– якщо ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна поставлено слідчим суддею чи судом пізніше 72 годин із дня надходження до суду клопотання (ч. 6 ст. 173).

Про можливість отримання володільцем вилученого у нього майна він повідомляється письмово. Копія повідомлення долучається до кримінального провадження.

У розписці отримувач зазначає дані свого паспорта або іншого документа, який посвідчує його особу та місце проживання. У разі неможливості особистої явки власника майна його за дорученням може отримати інша особа, розписка якої разом із дорученням приєднуються до провадження. Якщо власником є підприємство, установа чи організація, майно передається під розписку їх представникам за наявності доручення та документа, що засвідчує особу.

Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи

1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

3. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

1. Стаття 30 Конституції України гарантує кожному недоторканність житла чи іншого володіння особи. Так, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше ніж за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із рятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, дозволяється інший установлений законом порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку.

Частина 1 ст. 233 КПК України закріплює положення, де вказується, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених ч. 3 цієї статті.

Поняття житла та іншого володіння особи на сьогодні визначається у ч. 2 ст. 233 КПК України, де вказано, що під житлом особи розуміється будь-яке

приміщення, яке перебуває в постійному чи тимчасовому володінні особи незалежно від його призначення і правового статусу, пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежено за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які перебувають у володінні особи.

З'ясовуючи зміст зазначених термінів, слід ураховувати, що постанова Пленуму ВСУ від 28.03.2008 № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» звертає увагу судів на те, що згідно з практикою ЄСПЛ вжите у п. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод поняття «житло» охоплює не тільки житло фізичних осіб, воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також на офіси юридичних осіб, їх філії та інші приміщення (рішення ЄСПЛ у справах «Немец проти Німеччини» від 16.12.1992, «Бук проти Німеччини» від 28.04.2005).

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI дає визначення надзвичайної ситуації. Це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий та прокурор мають право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна. Такі випадки не обмежуються надзвичайною ситуацією, що є виправданим. Однак рятування життя людей та майна як невідкладний випадок полягає в тому, що загроза життю чи здоров'ю повинна бути реальною – мають бути крики про допомогу, постріли, погрози нападників тощо.

Реалізація положення закону щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, вимагає однозначного розуміння поняття «безпосереднє переслідування». Слід підтримати вчених, які стверджують, що безпосереднє переслідування означає слідування за особою безперервно протягом певного часу без втрати переслідувачем переслідуваного з поля зору. Не є втратою з поля зору випадки, коли переслідуваний тимчасово ховається в якомусь укритті, в тому числі й у житлі чи іншому володінні

особи, але переслідувач знає, що він там перебуває, а переслідуваний усвідомлює, що переслідування його не закінчилося.

2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном. Категорія власності посідає особливе місце в суспільній свідомості й загалом у суспільному житті. Право власності є базисом і гарантією існування й розвитку громадянського суспільства. Право громадянина на власність як важливий атрибут правової держави та демократичного суспільства закріплено в Конституції України, в якій установлено форми власності (ст. 13, 41, 142 та 143), закріплено рівність усіх суб'єктів права власності (ст. 1 і 13), а також гарантії права власності та обов'язки власників (ст. 13 і 41). Крім того, ст. 41 Конституції України передбачає, що кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю й результатами своєї інтелектуальної або творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Важливим аспектом застосування законодавства про захист права власності є межі допустимого (розумного) втручання держави у справи власника. В українському законодавстві право власності визначається через класичну формулу: власник може володіти, користуватися й розпоряджатися майном у межах, передбачених законом. Але оскільки закон є продуктом перш за все державної діяльності, то можна тлумачити цей принцип як можливість використання майна на свій розсуд у межах, передбачених державою, або в межах, передбачених державою й закріплених у законі.

У законодавстві використовується таке визначення: право власності – це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ч. 1 ст. 316 ЦК України). Отже, до об'єктів права власності віднесено не тільки речі, що є предметами матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179 ЦК України), але й майно, що визначається як особливий об'єкт права власності, до якого відносять окрему річ чи сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ч. 1 ст. 190 ЦК України).

3. Частиною 3 статті, що коментується, передбачено, що у випадку застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково слід скласти протокол. Відповідно до ст. 104 КПК України протокол складається із: 1) вступної частини; 2) описової частини; 3) заключної частини.

Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ

1. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб – підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких

Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

1. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:

- 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;
 - 2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.
2. Інформація про змонтовану/розміщену автоматичну фототехніку і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці.

1. Технічні засоби – це система загальнопристосованих і спеціально розроблених приладів, пристроїв, апаратів, інструментів, механізмів або їх сукупності, комплектів, систем, комплексів та програмних продуктів, які переводять властивості сліду в іншу форму, доступну безпосередньому сприйняттю, і які застосовуються поліцейським (слідчим, прокурором, спеціалістом, експертом) для ефективного виконання своїх службових обов'язків і запобігання злочинам.

Практичне використання технічних приладів і засобів дозволяє вирішити такі завдання, як: 1) виявлення, фіксація, вилучення слідів та інших матеріальних об'єктів, що безпосередньо стосуються вчинення кримінального правопорушення; 2) накопичення, обробка та використання зафіксованої інформації, що міститься в слідах та об'єктах; 3) попереднє дослідження слідів та об'єктів, у тому числі речових доказів, та інші. Таким чином, поліцейський має право застосовувати технічні прилади й засоби фіксації обставини на місці події речових доказів, зокрема фотografування, кінозйомку, звукозапис, вимірвальні прилади, прийоми складання планів і схем, які пояснюють зміст протоколів. При цьому слід пам'ятати, що порушенням законності буде як неправомірне застосування технічних приладів і засобів, так і їх невикористання, коли вони були застосовані не для досягнення зазначеної мети (п. 1, 2 ч. 1 ст. 40 закону України «Про Національну поліцію»), тобто суперечить нормам законодавства.

За дотримання визначених КПК України умов інформація, зазначена в статті, що коментується, може набувати доказового значення під час кримінального провадження. Так, відповідно до ч. 2 ст. 84 та ч. 1 ст. 99 КПК України одним із процесуальних джерел доказів є документ, під яким розуміють спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення й можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження. А згідно з ч. 2 ст. 99 КПК України до цього виду доказів, за

наявності в ньому вищезазначених відомостей, можуть належати матеріали фото-зйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (в тому числі електронні).

Вирішуючи питання про залучення їх до кримінального провадження як доказів, необхідно керуватися рішенням КСУ у справі за конституційним поданням СБУ щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 62 Конституції України від 20.10.2011 № 12-рп/2011, згідно з яким одержання фактичних даних будь-якими фізичними або юридичними особами внаслідок вчинення ними ініціативних, цілеспрямованих, а не ситуативних (випадкових) дій із застосуванням власних (приватних) технічних засобів фіксації злочинного діяння (фото-, кіно-, відео, звукозапису, відеокамер спостереження, розташованих як у приміщеннях, так і ззовні) розцінюється як незаконне обмеження або порушення основоположних прав і свобод людини та громадянина, гарантованих Конституцією України, і є підставою для визнання поданих доказів недопустимими. Згідно з вищевикладеною позицією КСУ такий вид документів має виходити від державних органів та їх посадових осіб, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Отримання інформації з автоматичної фото- і відеотехніки, що перебуває в чужому володінні, може здійснюватися шляхом витребування від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей та документів (ч. 2 ст. 93 КПК України).

Витребування – це звернення з вимогою про добровільне надання речей, документів чи відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Витребування може здійснюватись, якщо достовірно відомо, що речі, документи або відомості перебувають чи зберігаються в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, у службових або фізичних осіб. Під час збирання доказів у такий спосіб важливого значення набуває добровільність видачі вказаних у законі предметів.

Якщо добровільна видача речей, документів чи відомостей неможлива, то процесуальний порядок їх отримання буде іншим. Зокрема, використовується такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159–166 КПК України), сутність якого полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої перебувають речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити з них копії, а в разі ухвалення відповідного рішення слідчим суддею чи судом – вилучити їх (здійснити виїмку).

Тимчасовий доступ до речей і документів може здійснюватися у такі способи: 1) ознайомлення з речами та документами; 2) виготовлення їх копії; 3) вилучення речей і документів (виїмка). Про можливість вилучення речей і документів (виїмку) в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів має бути зроблене окреме розпорядження слідчого судді, суду (п. 6 ст. 164 КПК України).

Фактичною підставою тимчасового доступу до речей і документів є наявність достатніх даних про те, що речі й документи, які мають значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи. Правовою підставою тимчасового доступу до речей і документів є ухвала слідчого судді чи суду. Судовий

Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

розгляд питання про тимчасовий доступ до речей і документів ініціюється відповідним клопотанням сторони кримінального провадження. При цьому клопотання слідчого має бути погоджено прокурором.

Стаття 41. Поліцейське піклування

1. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

- 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;
- 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;
- 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;
- 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування має наслідком щодо:

- 1) осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, – передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;
- 2) осіб, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, – передання відповідному закладу;
- 3) осіб, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, – передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

2. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.

3. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.

4. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати